

СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ
«РОЗВЕДЕННЯ ТВАРИН»

	<p>Ступінь вищої освіти – Бакалавр Спеціальність <u>204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»</u> Освітня програма <u>«Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва»</u> Рік навчання <u>2</u>, семестр <u>3,4</u> Форма навчання <u>денна/заочна</u> Кількість кредитів ЄКТС <u>8</u> Мова викладання <u>українська</u> Денна форма навчання: 44 год. – лекції; 60 год. – п/з; 136 год. - самостійна робота. Денна форма навчання: 10 год. – лекції; 12 год. – п/з; 218 год. - самостійна робота.</p>
Лектор дисципліни	<p>Карпенко Богдан Миколайович, доктор філософії зі спеціальності 204 «Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва», старший викладач karpenkobogdan95@gmail.com</p>
Контактна інформація лектора (e-mail) Сторінка дисципліни на moodle.nati.org.ua	<p>http://moodle.nati.org.ua/course/view.php?id=885</p>

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення навчальної дисципліни – в процесі вивчення навчальної дисципліни відбувається формування у студентів системи знань і навиків з питань розведення сільськогосподарських тварин в аспекті спеціальності 204 «Технології виробництва та переробки продукції тваринництва».

Завдання вивчення дисципліни: полягають у наданні майбутнім спеціалістам знань з ґрунтовних основ розведення сільськогосподарських тварин в аспекті їхнього походження, еволюції, закономірностей росту та розвитку, конституції, екстер'єру, інтер'єру, продуктивності, методів добору, підбору та розведення, вчення про породу, організації племінної роботи в Україні, особливостей великомасштабної селекції сільськогосподарських тварин.

Навчальна дисципліна формує такі міждисциплінарні зв'язки:

дисципліни, що передують: генетика сільськогосподарських тварин

дисципліни, що забезпечуються: технологія виробництва продукції свинарства, технологія виробництва продукції вівчарства

Інтегральна компетентність (ІК). Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми з технології виробництва і переробки продукції тваринництва або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів зооінженерії і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 3. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК 1. Здатність використовувати професійні знання в галузі виробництва і переробки продукції тваринництва для ефективного ведення бізнесу.

СК 2. Здатність використовувати сучасні знання про способи відтворення, закономірності індивідуального розвитку та розведення тварин для ефективної професійної діяльності у галузі тваринництва.

СК 7. Здатність здійснювати контроль технологічних процесів під час виробництва та переробки продукції скотарства.

СК 8. Здатність здійснювати контроль технологічних процесів під час виробництва та переробки продукції свинарства.

СК 9. Здатність здійснювати контроль технологічних процесів під час виробництва та переробки продукції птахівництва.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 8. Застосовувати знання з відтворення та розведення сільськогосподарських тварин для ефективного ведення господарської діяльності підприємства..

СТРУКТУРА ДИЦИПЛІНИ

Тема	Години (л/з, п/з с/в)	Результати навчання	Завдання	Оцінювання
1 семестр				
Модуль 1. Розведення сільськогосподарських тварин як наука				
Тема 1. Розведення сільськогосподарських тварин як наука	2/2/5	Знати визначення поняття та завдання предмета в селекційно-племінній роботі в тваринництві. Розрізняти селекція як наука. Племінна справа. Одомашнювання тварин.	Підготовка конспекту лекції, доповідей, презентацій. Виконання тестів	5
Тема 2. Походження та еволюція сільськогосподарських тварин	2/4/9	Знати домашні та сільськогосподарські тварини. Дикі предки і родичі сільськогосподарських тварин. Центри одомашнювання сільськогосподарських тварин. Розрізняти походження свійських тварин інших видів. Доместикаційні зміни тварин у процесі одомашнювання.	https://vseosvita.ua/u-2ra4q Виконання практичного завдання. Виконання самостійної роботи.	10
Тема 3. Вчення про породу	2/6/10	Знати поняття про породу. Основні ознаки породи. Основні фактори породоутворення. Розрізняти адаптація і акліматизація породи. Структурованість та система класифікації порід. Вміти здійснювати оцінку ефективності використання процесу породоутворення та вирішувати проблеми збереження зникаючих порід в Україні.		10
Тема 4. Ріст і розвиток сільськогосподарських тварин	2/4/9	Знати поняття про ріст і розвиток тварин. Поняття про онтогенез. Основні закономірності росту і розвитку сільськогосподарських тварин. Типи росту тварин. Розрізняти основні закономірності росту і розвитку сільськогосподарських		10

		тварин. Вміти проводити контроль за ростом і розвитком тварин.		
Тема 5. Спрямоване вирощування молодняку в постембріональний період	-/2/5	Знати основні елементи спрямованого вирощування молодняку у постембріональний період. Тривалість господарського використання тварин різних видів Вміти здійснювати спрямоване вирощування молодняку у постембріональний період		5
Тема 6. Конституція сільськогосподарських тварин	2/2/5	Знати Вчення про конституцію. Класифікація типів конституції. Розрізняти Кондиції тварин. Вміти визначати типи конституції у тварин в залежності від їх класифікації.		5
Тема 7. Екстер'єр сільськогосподарських тварин	2/4/9	Знати вчення про екстер'єр. Розрізняти Недоліки екстер'єру та їх вплив на господарські корисні ознаки тварин Вміти проводити вимірювання статей тіла сільськогосподарських тварин		10
Тема 8. Сучасна система лінійної класифікації корів молочних порід за екстер'єрним типом	2/4/9	Знати основні методи оцінки корів за типом. Лінійна оцінка екстер'єру корів. Історичний аспект методу лінійної класифікації корів за типом будови тіла. Розуміти зв'язок лінійних ознак з господарськи корисними. Успадковуваність лінійних ознак Аналізувати методику лінійної класифікації корів молочних порід. Вміти проводити оцінювання корів за лінійною оцінкою екстер'єру		10
Тема 9. Інтер'єр сільськогосподарських тварин	-/2/5	Знати вчення про інтер'єр сільськогосподарських тварин. Методи оцінки інтер'єру. Аналізувати морфологічні параметри інтер'єру сільськогосподарських тварин. Фізіологічні параметри інтер'єру сільськогосподарських тварин. Використання груп крові та поліморфних систем у селекційній роботі. Вміти здійснювати методику оцінки інтер'єру с/г тварин.	Підготовка конспекту лекції, доповідей, презентацій. Виконання тестів https://vseosvita.ua/u-2ra4q Виконання практичного завдання. Виконання самостійної роботи	5

Тест до модуля 1			30
Разом за змістовим модулем 1			100
Всього за навчальну роботу R нр = (0,7 (R 1зм + R 2зм) : 2			70
Залік			30
2 семестр			
Модуль 2. Продуктивність тварин. Організація племінної справи у тваринництві			
Тема 10. Молочна продуктивність, методи її обліку та оцінки	2/2/5	Знати молоко як цінний продукт харчування. Вміти застосовувати методи оцінки показників молочної продуктивності тварин.	Підготовка конспекту лекції, доповідей, презентацій. Виконання тестів https://vseosvita.ua/u-2ra4q Виконання практичного завдання. Виконання самостійної роботи
Тема 11. М'ясна продуктивність тварин та методи її оцінки	2/2/5	Знати оцінку продуктивних якостей свиноматок. Оцінка показників відтворної здатності тварин. Аналізувати рекордні показники продуктивності сільськогосподарських тварин. Вміти застосовувати методи оцінки показників м'ясної продуктивності тварин.	
Тема 12. Оцінка продуктивних та відтворних якостей тварин	2/2/5	Знати оцінку продуктивних якостей свиноматок. Оцінка показників відтворної здатності тварин. Вміти проводити оцінку продуктивних та відтворних якостей тварин.	
Тема 13. Добір сільськогосподарських тварин. Форми та ознаки добору	2/2/5	Знати форми добору. Ознаки добору. Вміти проводити добір тварин для покращення поголів'я тварин.	
Тема 14. Добір. Методи оцінки та добору	2/2/5	Знати оцінку та добір тварин за походженням. Добір тварин за екстер'єром і конституцією. Аналізувати добір тварин за якістю потомства. Методи оцінки плідників за якістю потомства. Добір за бічними родичами. Добір за селекційними індексами. Вміти застосовувати методи оцінки плідників за якістю потомства. Складати план підбору маток за даними зоотехнічного обліку господарств	
Тема 15. Племінний підбір	2/2/5	Знати поняття і значення підбору в селекції тварин. Аналізувати взаємозв'язок добору і підбору. Принципи і форми підбору. Вміти здійснювати племінний підбір тварин. Складати аналіз родоводів сільськогосподарських	

		тварин різних видів		
Тема 16. Методи розведення сільськогосподарських тварин	2/2/5	Знати поняття про методи розведення сільськогосподарських тварин Розуміти чистопородне розведення. Розведення за лініями Вміти застосовувати методи розведення у тваринництві.		5
Тема 17. Використання інбридингів і кросів в процесі розведення сільськогосподарських тварин. Родини.	2/2/5	Знати використання інбридингів і кросів. Розведення за лініями у вівчарстві. Розведення за лініями у свинарстві. Родини і робота з ними. Вміти використовувати інбридинги і кроси в процесі розведення сільськогосподарських тварин.		5
Тема 18. Схрещування	4/4/10	Знати Схрещування і його біологічна суть. Ввідне схрещування. Промислове схрещування, його мета, завдання. . Перемінне схрещування, мета і завдання. Поняття про частки крові помісних тварин та способи їх визначення. Передумови відтворного схрещування та основні етапи роботи. Апробація порід та селекційних досягнень. Генетичні особливості та практичні завдання, які вирішують під час проведення перемінного схрещування. Розуміти відтворне схрещування, як метод створення нових порід і типів тварин. Вміти аналізувати схрещування у тваринництві. Складати схеми заводських ліній. Складати і аналізувати схеми різних видів схрещування.		5
Тема 19. Техніка розведення сільськогосподарських тварин	2/2/5	Знати відтворення стада. Ритмічність статевих циклів. Статевий цикл у корів. Тривалість вагітності сільськогосподарських тварин різних видів. Селекційне значення штучного осіменіння та трансплантації ембріонів у тварин. Вміти вираховувати		5

		тривалість вагітності тварин в залежності від виду.		
Тема 20. Організація племінної справи у тваринництві	2/2/5	Знати законодавчі основи племінного тваринництва. Закон України „Про племінну справу у тваринництві”. Закон України „Про Загальнодержавну Програму селекції у тваринництві”. Державна атестація у тваринництві. Державна атестація суб’єктів племінної справи у тваринництві. Атестація працівників, які виконують спеціальні роботи, пов’язані з племінними (генетичними) ресурсами. Державна реєстрація племінних тварин та племінних стад. Вміти працювати з державним племінним реєстром, державними книгами племінних тварин.		5
Тема 21. Планування племінної роботи	2/2/5	Знати принципи складання планів племінної роботи. Вміти скласти план племінної роботи з окремим стадом молочної худоби. Розуміти структуру плану племінної роботи з молочною породою худоби.	Підготовка доповідей. Виконання тестів https://vseosvita.ua/u-2ra4q Виконання практичного завдання. Виконання самостійної роботи	5
Тема 22. Великомасштабна селекція у тваринництві	2/2/5	Знати моделювання селекційного процесу з використанням комп’ютерних технологій. Використання досягнень генетики, селекції та біотехнології у племінній справі. Особливості селекційно-племінної роботи в умовах промислової технології. Вміти проводити заповнення форм зоотехнічного обліку. Скласти план осіменіння тварин, графіків запуску і отелення корів.	Підготовка конспекту лекції, доповідей, презентацій. Виконання тестів https://vseosvita.ua/u-2ra4q Виконання практичного завдання. Виконання самостійної роботи	5
Тема 23. Ідентифікація і реєстрація тварин в Україні.	2/2/5	Знати ідентифікація і реєстрація тварин в Україні. Методи мічення тварин. Збереження генофонду порід сільськогосподарських тварин. Породне районування. Порядок ідентифікації тварин та їх облік у господарствах. Порядок проведення заходів при забої, загибелі, падежу, утилізації ідентифікованих		5

		тварин Вміти організувати племінну роботу в племгоспі, у різних типах господарств. Проводити мічення тварин і присвоєння їм кличок. Читання індивідуальних номерів у тварин.	
Тест до модуля2			30
Разом за змістовим модулем 1			100
Всього за навчальну роботу		$R_{np} = (0,7 (R_{1zm} + R_{2zm}) : 2$	70
Екзамен			30
Всього за курс			100

ЗАГАЛЬНА ПОЛІТИКА КУРСУ

1. Академічна доброчесність

1.1. Студенти зобов'язані дотримуватись принципів академічної доброчесності:

- самостійне виконання письмових робіт, тестів, практичних завдань;
- уникання плагіату при підготовці есе, рефератів, презентацій та інших індивідуальних і групових робіт;
- дотримання авторських прав при використанні джерел інформації.

1.2. Порушення академічної доброчесності призводить до анулювання результатів відповідної роботи.

2. Відвідування та участь у заняттях

2.1. Регулярне відвідування лекцій та практичних занять є обов'язковим.

2.2. Активна участь у заняттях (включаючи обговорення, роботу в групах, виконання завдань) позитивно впливає на підсумкову оцінку.

2.3. У разі пропуску заняття студент повинен:

- попередньо повідомити викладача (якщо можливо);
- самостійно опрацювати пропущений матеріал;
- узгодити із викладачем можливість виконання пропущених завдань.

3. Виконання та здача завдань

3.1. Усі завдання мають бути виконані у встановлений термін, вказаний викладачем.

3.2. Прострочені завдання можуть бути прийняті до розгляду, але із зменшенням максимальної оцінки (за рішенням викладача).

3.3. У разі поважних причин (хвороба, форс-мажор) строки виконання завдань можуть бути подовжені за попередньою домовленістю.

3.4. При груповій роботі кожен студент несе відповідальність за свій вклад і повинен представити звіт про виконану частину.

4. Оцінювання

4.1. Оцінювання здійснюється відповідно до критеріїв, викладених у політиці оцінювання, яка наведена нижче.

5. Комунікація

5.1. Офіційним каналом комунікації є електронна пошта викладача, платформа LMS Moodle та месенджери, узгоджені між викладачем і групою.

5.2. Викладач відповідає на запити студентів у робочий час, з понеділка по п'ятницю.

6. Використання технічних засобів

6.1. Під час занять дозволено використовувати ноутбуки, планшети, телефони для навчальних цілей (конспектування, пошук інформації тощо).

6.2. Використання гаджетів для нецільових потреб (ігри, соціальні мережі) заборонено.

7. Поведінка під час занять

7.1. Всі учасники навчального процесу повинні дотримуватись етичних норм, проявляти взаємоповагу до викладача та одногрупників.

7.2. Агресивна, образлива чи будь-яка інша неприпустима поведінка може стати причиною дисциплінарних заходів.

8. Форс-мажорні обставини

8.1. У разі виникнення форс-мажорних обставин (надзвичайна ситуація, хвороба, технічні проблеми) студенти повинні повідомити викладача якомога швидше.

8.2. Усі можливі питання щодо термінів виконання завдань або участі в заняттях вирішуються індивідуально.

Ця політика спрямована на забезпечення ефективного та комфортного освітнього процесу для всіх учасників.

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика щодо дедалайнів та перескладання:	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності:	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування:	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ СТУДЕНТІВ

Таблиця 1.

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результати складання іспитів, заліків	
	іспитів	заліків
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
0-59	незадовільно	не зараховано

Загальна оцінка за курс для виставляється за результатами поточного, проміжного та підсумкового контролю згідно табл. 2.

Таблиця 2.

Формування загальної оцінки за курс (денна форма навчання)

Максимальна кількість балів	60 балів (поточний контроль) сума балів оцінок за відповіді на семінарських заняттях та виконання завдань	10 балів (модульний контроль) - тестування	30 балів (підсумковий контроль) - сума балів оцінок за теоретичні питання та/або практичні завдання
Мінімальний пороговий рівень	36 балів (поточний контроль)	6 балів (проміжний контроль)	18 балів (підсумковий контроль)

Критерії оцінювання під час поточного контролю

Під час поточного контролю оцінюються відповіді студента на семінарських (практичних) заняттях, а також результати самостійної/індивідуальної роботи.

Оцінювання роботи на семінарських заняттях, індивідуальної та самостійної роботи здійснюється за шкалою від «0» до «5».

Критерії оцінювання знань на практичних заняттях представлено у табл. 3.

Таблиця 3.

Критерії оцінювання знань на практичних заняттях

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Студент має глибокі знання з тем практичних занять. Доповідь змістовна, ґрунтовна та відповідає вимогам. При підготовці до заняття студент використовував творчий підхід, не обмежуючись тільки матеріалами підручника або лекції. Під час практичного заняття студент активно приймає участь в дискусіях та доповнює відповіді інших. Протягом відповіді активно використовує приклади для кращого розуміння матеріалу. Під час заняття вдало поєднує теоретичні знання та практичні вміння з даної дисципліни.
4 бали	Студент має міцні ґрунтовні знання. Доповідь змістовна та відповідає вимогам. При підготовці до заняття студент не обмежується тільки матеріалами лекції. Під час практичного заняття студент приймає участь при обговоренні поставленого питання. Протягом відповіді може використати приклади для кращого розуміння матеріалу. Проте існують незначні помилки при змогах застосувати отримані знання в практичній діяльності.
3 бали	Студент знає тему заняття, має уявлення про навчальний матеріал, але його знання мають загальний характер. Вміє відповідати на окремі поставлені запитання. При обговоренні інших питань практичного заняття не приймає активної участі і не може привести приклади застосування матеріалу на практиці.
2 бали	Студент має фрагментарні знання, не володіє програмним матеріалом. Відповіді на всі поставлені запитання не повні або взагалі відсутні. При відповіді часто зупиняється і не може додатково відповідати на запитання.
1 бал	Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працює в аудиторії, не готовий відповідати на будь-яке запитання з теми практичного заняття.
0 балів	Не було спроби виконувати практичну роботу

Здобувач вищої освіти має бути оцінений не менш як з 60% семінарських занять, передбачених навчальним планом. У випадку, якщо здобувач вищої освіти не був оцінений з відповідної кількості занять, він отримує 0 балів за кожне заняття, з якого мав бути оцінений.

При цьому здобувачу вищої освіти може бути зараховано виконання індивідуальних завдань за певне заняття якщо він не був оцінений за результатами проведення семінарського заняття.

Основними видами індивідуальних завдань є: підготовка доповідей, рефератів; розв'язування задач, вирішення ситуаційних завдань тощо.

Оцінювання доповіді (реферату) здійснюється за такими критеріями: самостійність та оригінальність дослідження, виконання поставлених автором завдань, здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела, якісна презентація результатів власного дослідження. Здобувачу вищої освіти може бути зараховано проходження онлайн-курсів (у відповідності до змісту навчальної дисципліни) на платформах EdEra, Coursera, Prometheus та інших. Зарахування відбувається за наявності сертифікату про успішне проходження курсу.

Розподіл балів за блок самостійної роботи (при розподілі балів враховується якість виконання складових самостійної роботи): наведені у табл. 4.

Таблиця 4.

Розподіл балів за блок самостійної роботи

Національна система та система ECTS	100-бальна система	Перелік виконаних складових самостійної роботи
-------------------------------------	--------------------	--

Відмінно А	100–90	Огляд у письмовому вигляді всіх питань самостійної роботи, передбачених програмою та НМКД, виступи на практичних заняттях з доповідями за питаннями самостійної роботи, підготовка реферативної роботи та виступ на практичному занятті, підготовка презентації
Добре В	89–82	Виконання зазначених завдань самостійної роботи, однак не в повному обсязі, а в такому, що становить 80-90 % від запропонованих завдань
Добре С	81–74	Підготовка письмових робіт у повному обсязі та підготовка реферативної роботи (без виступу на практичних заняттях)
Задовільно D	73–64	Підготовка письмових робіт та виступи на практичних заняттях у обсязі 50 % підготовка реферативної роботи (без виступу на практичному занятті)
Задовільно Е	63–60	Підготовка письмових робіт у обсязі 50 % та підготовка реферативної роботи (без виступу на практичному занятті)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПО КУРСУ:

Базова література

1. Методи оцінки цінності генетичних ресурсів тварин / М. І. Бащенко, Ю. П. Полупан, Н. Л. Резникова, І. В. Базишина // вісник аграрної науки. – 2016. – № 12. – С. 5–10.
 2. Петренко І.П., Зубець М.В., Віннічук Д.Т. та ін. Генетико-популяційні процеси при розведенні тварин.-К.: Аграрна наука, 1997.
 3. Розведення сільськогосподарських тварин. Басовський М.З., Буркат В.П., Віннічук Д.Т. та ін. За ред.М.З.Басовського. -Біла Церква, 2001.- 400 с
 4. Мельник Ю.Ф. Практикум з розведення сільськогосподарських тварин// К.А. Найденко., М.П. Журавель, А.В. Витриховська, М.М. Майборода, Т.В. Литвиненко К.: Видавничий Дім «Слово», 2007. – 240 с.
 5. Зубець М.В., Хмельничий Л.М., Бащенко М.І., Найденко К.А.,Витриховська А.В. А.В. Лінійна оцінка екстер'єру молочних корів. К., НАУ, 2000.
 6. Супрун І.О. Методичні рекомендації "Основи розведення сільськогосподарських.Тестові завдання". К.: Компринт, 2014
- Хмельничий Л.М., Супрун І.О. Основи генетики та селекції сільськогосподарських тварин. Аграрна освіта, 2011. –440с. (з грифом Міністерства агропромислової політики і продовольства, лист № 18-1-28/812 від 09.07 2011р.)

Допоміжна література

1. Віннічук Д.Т., Майборода М.М., Витрихівська А.В., Найденко К.А. Методичні рекомендації по темі "Генетичні параметри відбору тварин і якісне групування стада".- К.:УСГА, 1991
2. Генетика, селекція и біотехнологія в скотоводстві под ред. М.В. Зубца. К. «БМТ»,1997
3. Гопка Б.М. Павленко П.М. Конярство. – К.:Урожай,1991
4. Державні книги племінних тварин, каталоги
5. Карпенко Б.М. Популяційно-генетичні параметри лінійних ознак корів-первісток голштинської породи. Сучасні технології у тваринництві та рибництві: навколишнє середовище – виробництво продукції – екологічні проблеми: збірник матеріалів 75-ої Всеукраїнської наук.-прак. конференції. К.: НУБіП України, 2021. С. 93-94.

6. Хмельничий Л.М., Карпенко Б.М. Успадковуваність та співвідносна мінливість лінійних ознак екстер'єру корів-первісток чорно-рябої худоби з надоем. Відновлення та інноваційний розвиток тваринництва в умовах сучасних викликів [Електронний ресурс]: тези доповідей Всеукраїнської наук.-практ. конф. науковців, викладачів та аспірантів, 23–24 квітня 2024 р. Державний Біотехнологічний університет. Харків, 2024. С. 10-14.

5. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0361555-01#Text>

6. <https://www.agro-id.gov.ua/> 14.

https://ips.ligazakon.net/document/view/re12093?an=35&ed=2005_12_20

7. Матеріал на сайті <https://vseosvita.ua/test/start/dck938>